

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ВИХІДНОЇ ЛАНКИ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

3. Викулина М. А. Реализация личностно-ориентированного процесса подготовки педагогов. – Н. Новгород: Изд-во ВГИПИ, 2001. – 153 с.

4. Жинкин Н. И. Речь как проводник информации. – М.: Наука, 1982. – 160 с.

5. Зимняя И. А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке. – М.: Просвещение, 1978. – 160 с.

6. Програма з англійської мови для професійного спілкування / Бакаєва Г. Є., Борисенко О. А., Зуєнок І. І., Іваніщева В. О., Клименко Л. Й., Козимирська Т. І., Кострицька С. І., Скрипник Т. І., Тодорова Н. Ю., Ходцева А. О. – К.: Ленвіт, 2005 – 119 с.

7. Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики. – К.: К. І. С., 2003. – 296 с.

Світлана Пехарєва, викладач

кафедри педагогіки, психології та методик дошкільної освіти
Харківського гуманітарно-педагогічного інституту

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ВИХІДНОЇ ЛАНКИ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

У статті обґрунтовується необхідність інноваційного розвитку дошкільних навчальних закладів на засадах особистісно орієнтованого підходу. Розглянуто аксіологічні імперативи, що обумовлюють тенденції розвитку національних систем освіти у світі, доведено необхідність модернізації системи традиційної освіти на засадах гуманістичної педагогіки.

Актуальність проблеми. Найсуттєвішою ознакою процесів, що відбуваються сьогодні в дошкільних навчальних закладах (ДНЗ) України, є “обвальна інноваційність” (М. Кларін). Педагогічними колективами ДНЗ активно апробуються вітчизняні та зарубіжні освітні технології, альтернативні традиційній, розробляються й запроваджуються в навчально-виховний процес авторські навчальні програми, методики тощо. При цьому нововведення, що запроваджуються, далеко не завжди виявляються актуальними та науково обґрунтованими.

Метою статті є обґрунтування ціннісних орієнтирів національної системи дошкільної освіти в сучасний період її розвитку.

Виклад основного матеріалу. Аксіологічними імперативами, що обумовлюють тенденції розвитку національних систем освіти у світі, є розбудова інформаційного суспільства і загальний стан сучасної цивілізації, який характеризується наявністю найгостріших проблем цивілізаційного характеру. Тому ключовим завданням освіти у XXI ст. визнається виховання людини з гуманістичним світосприйняттям, яка здатна орієнтуватися у складних соціокультурних умовах, активно реалізувати свій особистий потенціал на основі взаєморозуміння і співробітництва з іншими людьми.

Ученими, які досліджують питання щодо призначення і ролі освіти в інформаційному суспільстві (М. Шевченко та ін.), доведено, що за умов інформаційного типу суспільного устрою освіта має виступати в декількох іпостасях: як засіб самореалізації, саморозвитку та самоствердження особистості, як засіб усталеності, соціального самозахисту та адаптації людини, як її капітал, яким вона буде розпоряджатись як суб'єкт на ринку праці [7].

Традиційна освіта, що заснована на соціократичній освітній моделі, основною метою якої є соціалізація особистості з позицій максимальної суспільної корисності, виявляється не спроможною виконувати зазначені функції в повному обсязі. За філософською основою, традиційна освітня парадигма належить до педагогіки примусу; за основним фактором розвитку є соціогенною системою з елементами біогенного фактора; за орієнтацією на особистісні структури – “ЗУНівською”.

Концептуальну основу освіти, що здійснюється за традиційною моделлю, становлять принципи педагогіки, сформульовані ще Я. Коменським. Це, зокрема, принципи науковості, природовідповідності, системності, наступності, послідовності і систематичності, доступності, свідомості та активності, наочності, зв'язку теорії з практикою, урахування індивідуальних і вікових особливостей

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ВИХІДНОЇ ЛАНКИ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

вихованців. Зрозуміло, що в сучасний період розвитку педагогічної науки вони зазнали певних трансформацій. Але за своєю суттю вихідні положення традиційної освіти сьогодні залишаються соціоцентричними і соціогенними.

У традиційній педагогіці соціально-педагогічні моделі особистості задаються у вигляді ззовні заданих еталонів. Як наслідок, освітній процес отожднюється з навчально-виховним, складовими якого є навчання та виховання. На організацію останніх і спрямовуються всі зусилля педагогів, оскільки вважається, що особистість розвивається тільки під впливом спеціально організованих педагогічних чинників.

Традиційні моделі освіти можна об'єднати в дві основні групи: соціально-педагогічні та предметно-дидактичні (І. Якиманська та ін.) [8].

Соціально-педагогічна модель спрямовується на виконання освітнього замовлення суспільства щодо виховання особистості із заздалегідь заданими властивостями. Теоретичним підґрунтям цієї моделі є традиційна педагогіка, до основних завдань якої належить перетворення соціального замовлення суспільства на педагогічно сформульовані цілі та визначення на цій основі моделі випускника певного типу навчального закладу. При цьому мета останнього, у першу чергу, полягає в тому, щоб кожний його вихованець відповідав цій моделі.

Особистість у традиційній педагогіці розуміється як деяке типове явище, представник масової культури. Звідси основні соціальні вимоги до особистості: підпорядкування індивідуальних інтересів суспільним, конформізм, слухняність, колективізм тощо. Освітній процес орієнтується на створення однакових умов навчання для всіх вихованців, кожний з яких має досягти заданих ззовні результатів.

Технологія навчально-виховного процесу в соціально-педагогічній моделі ґрунтується на ідеї педагогічного управління, на формуванні, коригуванні особистості дитини ззовні, не спираючись на її суб'єктивний досвід. І. Якиманська відзначає, що спрямованість такої технології можна позначити таким чином: "Мені не цікаво знати, який ти є зараз, але я знаю, яким ти маєш стати, і я досягну цього" [8].

Предметно-дидактична модель традиційної освіти забезпечує реалізацію індивідуального підходу до вихованців в умовах масового навчання. У цій моделі засобами індивідуалізації навчання виступають знання, що організуються з урахуванням закономірностей процесу засвоєння за ступенем об'єктивної складності, новизни, рівнем інтегрованості.

Сутність предметно-дидактичної моделі виявляється в диференціації, яку в дидактиці визначають як "створення різноманітних умов навчання для різних шкіл, класів, груп з метою урахування особливостей їхнього контингенту" [5]. За організаційним рівнем гомогенних груп розрізняють внутрішню та зовнішню диференціацію. За характерними індивідуально-психологічними особливостями дітей, що є основою для формування гомогенних груп, розрізняють диференціацію за віковим складом, рівнем розумового розвитку, галуззю інтересів, рівнем здоров'я тощо.

Не викликає сумнівів, що предметно-дидактична освітня модель має певний потенціал для реалізації індивідуального підходу в освіті. Водночас за своїм характером вона залишається соціоцентричною. При цьому в межах предметно-дидактичної моделі особистість виховання розглядається як результат процесу формування, а його суб'єктивний досвід залишається поза увагою педагогів.

Сучасний міжнародний науковий загал усе частіше розглядає традиційну освіту як гальмо подальшого суспільного прогресу. "Сьогодні стає все очевиднішим, що класична модель освіти, яка сформувалася під впливом філософських і педагогічних ідей кінця XVIII – початку XIX ст., фактично віджила свій вік. Жорстке протистояння в межах цієї моделі суб'єкта та об'єкта не тільки створює проблеми в системі освіти, але й ретранслює їх на інші сфери суспільного життя" [7].

Тому, на думку О. Газмана, теорія і практика освіти в країнах колишнього СРСР на сучасному етапі її розвитку переживають світоглядну, технологічну та управлінську кризи. Світоглядна криза пов'язана з тим, що у суспільній свідомості зруйновано загальноприйняті стереотипи щодо ціннісних орієнтацій і стратегій життєдіяльності людини; технологічна – із невідповідністю канонів традиційної освіти новому соціальному замовленню на рівень вихованості, розвитку та освіченості молодого покоління. Управлінська криза виявляється у відсутності ефективної системи освітнього менеджменту, спрямованого на модернізацію освіти відповідно до викликів XXI ст. [1].

На думку провідних фахівців в освітній галузі (Г. Балл, І. Бех, О. Бондаревська, С. Подмазін, О. Пехота, О. Савченко, В. Серіков, І. Якиманська та ін.), подолання цих системних кризових явищ в освіті виявляється можливим лише за умов її модернізації на засадах особистісно орієнтованого підходу.

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ВИХІДНОЇ ЛАНКИ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

За результатами теоретичних розвідок В. Серікова, особистісний підхід в освіті не має однозначного трактування та інтерпретується педагогами – науковцями і практиками – по-різному [6].

На рівні масової педагогічної свідомості він розуміється як *етико-гуманістичний принцип і ціннісна орієнтація* (С. Гончаренко та ін.). Так, С. Гончаренко, характеризуючи особливості особистісно орієнтованого підходу в даному контексті, відзначає, що досліджуваний феномен є базовою ціннісною орієнтацією педагога, яка обумовлює стиль його взаємодії з іншими суб'єктами навчально-виховного процесу [2].

У працях В. Серікова та ін. особистісний підхід розглядається як *побудова особливого роду педагогічного процесу* (зі специфічними цілями, змістом, технологіями тощо), орієнтованого на розвиток і саморозвиток особистості учня. За умов такого трактування досліджуваної категорії на перший план виходять питання, пов'язані з розв'язанням надзвичайно складного завдання: синтезу знаннєво-стандартизованого та особистісного компонентів змісту освіти [6].

О. Пехота під особистісним підходом розуміє *“певний методологічний інструментарій, розробка якого має спиратися на синтез здобутих психологічною та педагогічною наукою закономірностей будови, функціонування та розвитку особистості”* [4]. На думку української вченої, його основу становить сукупність вихідних концептуальних положень, цільових установок, методико-психодіагностичних та психолого-технологічних засобів, які забезпечують гармонійний розвиток людини в умовах системи освіти.

На думку М. Амосюка, І. Гореліка, С. Муриної, Є. Степанова та ін. особистісно орієнтований підхід – це *методологічна орієнтація* в педагогічній діяльності, “що дозволяє за допомогою опори на систему взаємозалежних понять, ідей і способів дій забезпечувати і підтримувати процеси самопізнання, самобудівництва і самореалізації особистості дитини, розвитку її неповторної індивідуальності” [3].

Як бачимо, особистісний підхід в освіті не має в педагогічній свідомості однозначного розуміння: його розглядають і як принцип, і як ціннісні орієнтації, і як методологічний інструментарій. Водночас, незважаючи на зазначені розбіжності, переважна більшість науковців у процесі визначення сутності особистісно орієнтованого підходу виходять із таких взаємопов'язаних положень:

- кожен вихованець є унікальною та неповторною особистістю;

- дитина не стає особистістю під впливом навчання: вона вже є нею;

- основне завдання освіти полягає не в озброєнні вихованця знаннями, вміннями та навичками, а в розвитку його індивідуальності, створенні найбільш сприятливих умов для розвитку його здібностей.

Як бачимо, визначальними конструктами особистісно орієнтованого навчання і виховання є ціннісні орієнтації, що сприяють розбудові такої системи освіти, яка створює умови для становлення дитини як особистості: визнання цінності для суспільства кожної людини, її особистісної свободи та активності.

Говорячи про особистісний підхід у дошкільній освіті, маємо відзначити, що, у першу чергу, він дозволяє звільнитись від функціоналізму, за умов якого дитина розглядається під кутом майбутньої соціальної позиції – учня ЗНЗ. Вважаємо, що саме функціоналізм приніс у педагогіку ставлення до дошкільника не як до цілісної особистості в усьому розмаїтті її проявів, а як до майбутнього школяра.

Узагальнення матеріалів, наведених у статті, дозволило зробити **висновки** про те, що інноваційна педагогічна діяльність у ДНЗ має зосереджуватись на реалізації основних положень особистісно орієнтованого підходу, своєрідність якого виявляється у створенні в ДНЗ розвивального середовища; зосередженні на потребах дитини; створенні умов для фізичного й емоційного благополуччя дошкільників; створенні умов для досягнення кожною дитиною реально можливого для неї на даний період рівня успішності, вихованості та розвитку, але не нижчого, ніж передбачено державними освітніми стандартами; створенні умов для співпраці й співтворчості між вихователем і дітьми; створенні ситуацій вибору й відповідальності; діагностичній основі навчання й виховання; пристосуванні методики навчання до навчальних можливостей дитини; стимулюванні розвитку й саморозвитку дошкільників.

До подальших напрямів дослідження зазначеної проблематики маємо віднести питання щодо розробки та експериментальної апробації технології управління інноваційним розвитком ДНЗ на засадах особистісно орієнтованої педагогіки.

1. Газман О. Потери и приобретения воспитания после десяти лет перестройки // Воспитание и психологическая поддержка детей

СПІЛЬНА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ І БАТЬКІВ З ЕКОНОМІЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

- в образовании. – М.: УВЦ “Инноватор”, 1996. – С. 425 – 439.
2. Гончаренко С. У. *Український педагогічний словник*. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
3. *Личностно ориентированный подход в работе педагога: разработка и использование* / Под ред. Е.Н. Степанова. – М.: ТЦ Сфера, 2004. – 128 с.
4. *Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: Навч. посібник* / За ред. А. І. Зязюна, О. М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2003. – 240 с.
5. Селевко Г. К. *Современные образовательные технологии: Учебное пособие*. – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.
6. Сериков В.В. *Образование и личность: теория и практика проектирования педагогических систем*. – М.: Изд.-кая корпорация “Логос”, 1999. – 272 с.
7. Шевченко Н. И. *Теоретико-методологические императивы модернизации института образования: Дисс. ... д-ра социол. наук: 22.00.01*. – Саратов, 1998. – 312 с.
8. Якиманская И. С. *Разработка технологии личностно ориентированного обучения // Вопросы психологии*. – 1995. – № 2. – С. 31 – 42.

Олена Варецька, старший викладач кафедри педагогічної майстерності
Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

СПІЛЬНА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ І БАТЬКІВ З ЕКОНОМІЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті охарактеризовано зміни, в житті нашого суспільства, що обумовлюють необхідність формування єдиного виховного оточення, поширення спектру питань у спільній педагогічній діяльності вчителя початкових класів з батьками. Сьогодні реальною структурою, здатною надавати допомогу родині у вихованні взагалі та в економічному зокрема, залишається школа.

Актуальність проблеми обумовлена об'єктивною необхідністю формування єдиного виховного оточення в умовах ринкової економіки. Сім'я як первинний осередок суспільства тісно пов'язана з іншими елементами існуючої суспільної системи. Безперечно, що “суспільство впливає на родину, формує певний побут її життя, а сім'я має зворотний вплив на соціальну організацію” [4, 65]. Зміни, що відбулися в житті суспільства, зумовили порушення взаємозв'язків у системі “школа – родина – суспільство”, в той час як педагогічна взаємодія родини та школи має сприяти створенню умов для особистісного духовного розвитку дітей, організації їхнього активного, гідного життя “тут і зараз”, формування життєвої компетентності, соціалізації. Сьогодні економічні знання необхідні кожній людині, а особистісні якості, поведінка в нових економічних умовах мають формуватися якомога раніше. Проте спектр питань взаємодії школи та родини збувся переважно щодо результатів навчання дитини, відхилен у її поведінці та матеріальних питань. Більшість сімей стурбована розв'язанням економічних проблем, посилилася тенденція самоусунення батьків від виховання та особистісного розвитку дитини. Змінюється

структура родини, часто в ній відсутні представники старших поколінь, зростає кількість неповних сімей, матерів-підлітків тощо. Не володіючи достатніми знаннями вікових та індивідуальних особливостей, актуальними компетентностями, батьки здійснюють виховання інтуїтивно, що не дає позитивних результатів. Нові організації допомоги родині (центри допомоги родині, сімейні консультації, клуби) недостатньо розповсюджені, а контакти сім'ї зі спеціалістами таких центрів мають разовий характер. Саме тому на даному етапі основною реальною структурою, здатною надавати допомогу родині взагалі та в економічному вихованні зокрема, залишається школа.

Актуальність проблеми. Питанням сімейного виховання присвячені праці К.Н. Венцеля, П.Ф. Каптерева, Я.А. Коменського, Дж. Локка, А.С. Макаренка, Й.Г. Песталотці, Ж.-Ж. Руссо, В.О. Сухомлинського, К.Д. Ушинського та інших. Н.К. Крупська висунула ідею педагогічної просвіти батьків, зокрема економічної, в процесі взаємодії зі школою. С.Т. Шацький сформулював методологічні підходи щодо організації взаємодії школи та середовища, частиною якого є сім'я школяра.